

ПЕРАСАТВАРЭННЕ ПАЧУЦЦЯ Ў МАСТАЦКІМ МІФАЛАГІЗМЕ ЯНА БАРШЧЭЎСКАГА (АСПЕКТЫ БІАГРАФІЧНАЙ МІФАТВОРЧАСЦІ)

Адным з аспектаў мастацкага міфалагізавання Яна Баршчэўскага стала стварэнне біяграфічнага міфа. У сучаснай тэорыі літаратуры прынята адрозніваць два тыпы міфа: аўтабіяграфічны і біяграфічны. Асновай такой тыпалогіі з’яўляецца ступень удзелу творцы ў міфалагізаванні ўласнага лёсу.

Аўтабіяграфічны міф ствараецца самім пісьменнікам, які прапаноўвае чытачу не сапраўдную гісторыю, якая мела месца ў яго жыцці, а яе ідэалізаваны варыянт.

Біяграфічны міф свядома, або бессвядома можа быць справакаваны аўтарам (яго творчасцю, ладам жыцця), але ў адрозненне ад аўтабіяграфічнага міфа, які пішацца пісьменнікам на працягу ўсяго жыцця, біяграфічны – прадугледжвае абавязковы ўдзел у яго стварэнні сааўтараў інтэрпрэтатараў, біёграфістаў, чытачоў, даследчыкаў.

Улічваючы факт, што прадметам аналізу ў нашай працы з’яўляюцца “Лісты да Юліі” Яна Баршчэўскага мы ператвараем у саатвараў біяграфічнага міфа пісьменніка. У сваім даследаванні мы зробім спробу рэканструяваць індывідуальны біяграфічны міф Яна Баршчэўскага, зашыфраваны ў эпістальнай спадчыне пісьменніка. Такі падыход быў абраны намі, улічваючы палажэнне А.Ф. Лосева аб міфалагізме любой асобы.

“Лісты да Юліі” Яна Баршчэўскага ўжо даўно прыцягваюць увагу літаратараў. У дваццатых гады мінулага стагоддзя разглядаў іх Дз. Васілеўскі, у пазнейшы час эпістальную спадчыну пісьменніка перакладалі на беларускую мову М. Хаўстовіч, Г. Канапелька, В. Таранеўскі.

Большасць вершаў і балад у лістах да Юліі Корсак, прысвечаны тэме неадольнага кахання, якое не толькі перапаўняе душу лірычнага героя, але і вырываецца на свет божы, візуалізуецца ў рэаліях навакольнага жыцця. Пераўтваральная энергія шчыmlівага пачуцця ў вершы “Адзін жыву ў самоце і журбе...” знакава атаясамліваецца з “хмаркай залатой і маладзіком за хмаркаю”, “промнем яснай зоркі” [1, с. 11]. У вершы “Лятуць мае думкі ў край...” [1, с. 11], (змешчаным у лісце за 1837 год, 4 жніўня) імгненні жаданай сустрэчы раствараюцца “ў росах сузор’яў”, а хвілінкі шчасця сталі пераходам у Вечнасць. Так духоўнае жыццё героя ў лірычных твораў Я. Баршчэўскага, што выяўляецца ў дэталёвых падрабязнасцях у вершы “Успамін у дарозе”. Герой гэтага твора прыгадвае сваё падарожжа, перад яго вачыма яшчэ раз прамільгнуў вобраз фурмана, пачуўся голас званочка галасістага, уздоўж дарогі мільгалі беластволья бярозы, з хуткасцю мяняліся малюнкi наваколля.

Дынамічны рух у прыродзе ў творах Я. Баршчэўскага выступае своеасаблівым фонам для душэўных зрухаў (верш “Успамін у дарозе”). Туга каменем сціскала грудзі вандроўніку, але потым маркотныя думкі пакінулі

збалелую душу і разляцеліся ў розныя бакі, а праз некаторы час вярнуліся “слязой жамчуговай на кветку” [1, с. 12].

Падобная сувязь паміж прыродным і духоўным прачытваецца і ў вершах “Мінае снежань змрочнымі начамі...”, “Пажаданне”, “У горадзе людным, вясною сагрэты...”, “Час”, “Каханне”, “Наканаванасць”.

Мінулае лірычнага героя ў вершы “Пажаданне” ажывае разам з пачаткам новага дня, калі “золак заружовіцца, зямля ў праменнях заіскрыцца” [1, с. 12]. Пад час такой “цнатлівай раніцы самотных думак быць не можа”. Прыродная цішыня і неруш выклікае чыстыя радасныя думкі – каханая ўяўляецца анёлам, забавы маладосці здаюцца райскімі. Але разам з адыходам яснага дня наступае “вечаровая скруха” і хутка ўжо “на лісцейку бярозы расой слязінка заблішчыць” [1, с. 12]. Відавочна, што ў вершах “Успамін у дарозе”, “Пажаданне” дынамізм прыродных цыклаў і пераходаў выклікае абуджэнне, нейкае трапяткое ўзрушэнне ў душы героя. Падобныя змены мы назіраем і ў вершы “Спі мора, ускалыханае незразумелаю сілаю”, дзе лірычны герой імкнецца спасцігнуць сакрэты свайго духоўнага свету. У вершы “У горадзе людным, вясною сагрэты...” вынікам асэнсавання адметнага аўтарскага светаадчування стаў метафарычны малюнак уваскрасення матыля – істоты далікатнай і кволай, якая сваёй безабароннасцю падобная да летуценніка-Яна Баршчэўскага, як і вобраз пралескі сімвалічна блізкі Адаму Міцкевічу (балада “Пралеска”).

А. Міцкевіч ў баладзе “Пралеска” ўвасабляе ў вобразе кветкі рамантычную паэзію, якая з’явілася ў вельмі неспрыяльны час, калі яшчэ могуць вярнуцца зімовыя сцюжы і халады, якім так лёгка згубіць далікатную рамантычнасць і прыгажосць. Нешта падобнае назіраем і ў вершаваных радках Яна Баршчэўскага: матыль уваскрэс да жыцця як рамантык-летуценнік, імкнецца насустрач выпрабаванням, ахвяруючы сваім жыццём:

У горадзе людным, вясною сагрэты,
Маленькі матыль уваскрэс з небыцця
Пакружыў паміж гмахаў над сонечным светам
Прысеў на сцяну ў захапленні жыцця,
А потым раптоўна дарогай Ікара
Узяцеў пад аблок і ўдалечы знік... [1, с. 23].

Ікар, паводле грэчаскага міфа, быў сынам майстра Дэдала і рабыні. Бацька і сын трапілі ў лабірынт-палон да Крытскага цара Міноса і вырашылі ўцякаць па паветры. Дэдал зрабіў дзве пары чарадзейных крылаў з воска і пер’яў. Перад узлётам ён папярэдзваў сына, каб не ўзнімаўся высока, але Ікар забыў пра перасцярогі бацькі, ён наблізіўся да сонца – воск растапіўся і крылы ўпалі, герой загінуў. Амаль у такую ж сітуацыю трапіў герой Я. Баршчэўскага:

Вось так я лячу з лабірынта фантазій
У краіну юнацтва, у родны свой кут.
Шукаю надзею, каб шчасцем уразіць.
А сустракаю там толькі прысуд. [1, с. 23].

Лірычны герой гэтага твора адзінокі, як свечка, яркі агонь якой асвятляе суцэльную начную цемень (верш “Адзін жыву ў самоце і журбе”) Адзінота ўзмацняецца ў горадзе, дзе нават звычайныя прыродныя з’явы страчваюць сваю

паўнату, шматгалоссе і яркасць. І гром над горадам становіцца толькі “водгукам” навальніцы, а ваколіцы сталі бледна-блакітныя, “бляклыя кветкі завялі ў няволі – яны не купаліся ў ранішняй золкай расе”, калі ў роднай Рудні “салаў’і незвычайныя трэлі выводзяць, на флейтах іграюць у блізкім бары...” [1, с. 23].

Аўтар падае малюнак ранняй вясны ў горадзе, калі яшчэ бляклыя фарбы паўсюль, на вуліцах вецер носіць не прыбранае пасля доўгае зімы смецце, адзінока глядзяцца бляклыя кветкі на вокнах. У іншых фарбах паўстае вясковая вясна. Вясковае прыроднае жыццё здаецца герою Я. Баршчэўскага Раем, дзе можна ўзляцець высока, туды, дзе жывуць анёлы. Летуценнік марыць адштурхнуцца ад матэрыяльнага свету і перайсці ў вышэйшыя сферы Духу, яго адчуванні прарываюцца ў новыя прасторавыя вымярэнні, дзе не існуе відочна абазначаных межаў:

Імгненне жаданай сустрэчы
у росах сузор’яў тае.

Няхай бы хвіліна тая

Мне стала працягам у вечнасць [1, с. 11].

Горад успрымаецца як нешта чужое; пазбаўленае нават гукавой выразнасці, толькі “з горада адлегласць гаваркая” тлумачыць сны па-свойму веснавія” [1, с. 30], апынуўшыся на гэтай дарозе з горада герой пачынае жыць успамінамі, марамі і снамі, ён раптоўна знікае ў ілюзорнай рэальнасці, “хоць не пазбыцца цяжкае журбы, ўсё ж надзея свеціць трапяткая” [1, с. 30].

Такім чынам, у біяграфічным міфе Яна Баршчэўскага, прадстаўленага ў “Лістах да Юліі” паўстае асоба летуценніка, каханне якога растварылася ў прыродзе і набыло новыя часавыя вымярэнні, часавыя адзінкі пачынаюць мець асязальнае аблічча, дарагія паэту хвіліны ўжо як зоркі блішчаць у змроку. Так праз прыродныя з’явы наладжваецца сувязь паміж закаханымі:

Калі ж ты ўбачыш яснай зоркі промні

Што ў росах буйных зардзеюць

Я тут сустрэну позірк твой і ўспомню,

Што цепліцца ў душы прамень надзеі [1, с. 30].

Біяграфічны міф Яна Баршчэўскага не з’яўляецца завершаным славесным творам, але ён мае выключныя патэнцыяльныя магчымасці.

Літаратура

1. Баршчэўскі, Я. Лісты да Юліі: Письмы, вершы, баллады / Я. Баршчэўскі. – Укладанне, пераклад з польскай мовы В.У. Таранеўскага. – Віцебск : Выдавецтва У.А. “ВДУ імя П.М. Машэрава”, 2004. – 111 с.
2. Никитина, О. Э. Биографический миф как литературоведческая проблема (на материале русского рока) / О.Э. Никитина Специальность 10.01.08 – Теория литературы. Текстология Автореф. Дисс. на соиск учен степени кандидата филолог наук. Тверь, 2006. –19 с.
3. Саматой І. Рамантызацыя жанчыны ў творчасці Яна Баршчэўскага і Аляксандра Баршчэўскага // Ян Баршчэўскі ў славянскім свеце / пад рэд. В.І. Русілки, В.Ю. Бароўкі. – Віцебск : Выд ВДУ, 2004. – 134 с.